

POSTANOWIENIE

Dnia 11 kwietnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Krzysztof Staryk (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania E. sp. z o.o. w W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w Warszawie
z udziałem E. P.
o podleganie ubezpieczeniom społecznym,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 11 kwietnia 2024 r.,
zażalenia odwołującej się Spółki na wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z dnia 11 października 2022 r., sygn. akt III AUa 1421/21,

oddala zażalenie.

Zbigniew Korzeniowski Dawid Miąsik Krzysztof Staryk

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w Warszawie (dalej także jako: „organ rentowy”) decyzją z 22 grudnia 2020 r. na podstawie art. 83 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 4 pkt 2 lit. a, art. 6 ust. 1 pkt 1, art. 11 ust. 1, art. 12 ust. 1, art. 13 pkt 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 266 ze zm.; dalej również jako: ustawa systemowa) w zw. z art. 58 § 1 i § 2 k.c. stwierdził, że E. P. w okresie od 12 kwietnia 2018 r. do 30 czerwca 2020 r. podlegała obowiązkowo ubezpieczeniom

emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu jako pracownik u płatnika składek E. Sp. z o.o. z tytułu wykonywania umowy o pracę zawartej z E.1 Sp. z o.o.

E. Sp. z o.o. wniosła odwołanie od tej decyzji.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie postanowieniem z dnia 29 kwietnia 2021 r., sygn. akt XXI U 645/21, uchylił zaskarżoną decyzję i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania organowi rentowemu. Według Sądu Okręgowego organ rentowy uchybił art. 28 k.p.a. oraz art. 38 ust. 1 w zw. z art. 83a ust. 1 ustawy systemowej. Sąd uznał, stroną postępowania administracyjnego jest każdy, czyjego interesu prawnego lub obowiązku dotyczy postępowanie albo kto żąda czynności organu ze względu na swój interes prawny lub obowiązek (art. 28 k.p.a). Natomiast jeżeli w związku z przeprowadzonym postępowaniem wyjaśniającym lub kontrolą wykonywania przez płatników składek obowiązków z zakresu ubezpieczenia społecznego zachodzi konieczność wydania decyzji, o której mowa w art. 83 ust. 1 pkt 1a Zakład wydaje decyzję podmiotowi zgłaszającemu ubezpieczonych do ubezpieczeń społecznych oraz płatnikowi składek ustalonemu przez Zakład (art. 38 ust. 1 ustawy systemowej). Brak w postępowaniu administracyjnym podmiotu zdefiniowanego jako strona postępowania stanowi rażące uchybienie przepisów o postępowaniu i uzasadnia uchylenie zaskarżonej decyzji. Zdaniem Sądu Okręgowego, działanie ZUS doprowadziło do tego, że strona umowy o pracę – E.1 Sp. z o.o. nie brała udziału w postępowaniu administracyjnym, nie była stroną decyzji stwierdzającej, że nie jest płatnikiem składek. Takie działanie organu administracji państwowej stanowi najbardziej podstawowe – rażące naruszenie przepisów prawa.

Powyższe orzeczenie ZUS zaskarżył apelacją.

W wyroku z dnia 11 października 2022 r., sygn. akt III AUa 1421/21, Sąd Apelacyjny w Warszawie uchylił zaskarżone orzeczenie i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu w Warszawie do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

Zdaniem Sądu drugiej instancji zaskarżona decyzja, w której organ rentowy ustalił, że ubezpieczona podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu jako pracownik u płatnika składek E. Sp. z o.o. nie mieściła się w katalogu decyzji, wobec których możliwe jest wydanie na

podstawie art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. orzeczenia kasatoryjnego. Nie była to decyzja dotycząca zobowiązania ubezpieczonej, ustalająca wymiar tego zobowiązania ani obniżająca jego świadczenie. Konsekwencją uprawomocnienia się tej decyzji byłoby dopiero wydanie decyzji ustalającej ewentualne zobowiązania i to nie osoby ubezpieczonej, ale płatnika składek. W przedmiotowej sprawie na skutek błędnej wykładni art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. Sąd Okręgowy wadliwie odstąpił od wydania merytorycznego orzeczenia w przedmiocie zaskarżonej decyzji (art. 477¹⁴ § 1 i § 2 k.p.c.), a więc nie rozpoznał istoty sprawy.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego odwołująca się Spółka E. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w W. zaskarżyła zażaleniem zarzucając rażące naruszenie przepisów postępowania – art. 477^{14a} w zw. z art. 477¹¹ k.p.c. przez nieuchylenie wyroku sądu pierwszej instancji i poprzedzającej go decyzji organu rentowego oraz nieprzekazanie sprawy do ponownego rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu, podczas gdy organ rentowy rażąco naruszył przepisy o postępowaniu administracyjnym i nie przeprowadził postępowania administracyjnego w stosunku do wszystkich podmiotów, które powinny być jego stroną tj. aktualnego pracodawcy, podmiotów współpracujących z ubezpieczoną na podstawie umowy cywilnoprawnej. Jako stronę postępowania i decyzji oznaczył jedynie Spółkę, która nigdy nie zatrudniała i nie współpracowała z ubezpieczoną. W szczególności brak oznaczenia aktualnego pracodawcy i jednocześnie płatnika składek tj. podmiotu E.1 Sp. z o.o., jako strony decyzji administracyjnej uniemożliwiło mu branie czynnego udziału zarówno w postępowaniu prowadzonym przez organ rentowy, jak i w postępowaniu sądowym jako strona. W konsekwencji tego, w ślad za rażąco błędnym oznaczeniem stron w postępowaniu administracyjnym, także Sąd Apelacyjny pozbawił zarówno E.1 Sp. z o.o., jak i innych płatników składek, którzy powinni być stroną postępowania, możliwości obrony swych praw. Powyższe niewątpliwie uzasadnia konieczność wyeliminowania z obrotu prawnego rażąco wadliwej decyzji organu rentowego oraz konieczność wydania przez organ rentowy właściwej decyzji, po uprzednim przeprowadzeniu prawidłowego postępowania przed organem rentowym, z udziałem wszystkich stron tegoż postępowania.

Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Zasadzenie od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w Warszawie na rzecz Spółki kosztów zastępstwa procesowego.

W odpowiedzi na zażalenie organ rentowy wniosł o oddalenie zażalenia jako bezzasadnego oraz o zasądzenie od odwołującego na rzecz organu rentowego zwrotu kosztów postępowania zażaleniowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje

Z dniem 7 listopada 2019 r. wszedł w życie art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., który stanowi, że jeżeli decyzja nakładająca na ubezpieczonego zobowiązanie, ustalająca wymiar tego zobowiązania lub obniżająca świadczenie, została wydana z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed organem rentowym, sąd uchyla tę decyzję i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania organowi rentowemu.

Kompetencja sądu przewidziana w tym przepisie ma charakter wyjątku od reguły obowiązującej w postępowaniu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, którą pozostaje w dalszym ciągu orzekanie przez sąd pierwszej instancji w sposób reformatoryjny. To uprawnienie sądu zostało zawężone do spraw enumeratywnie wymienionych w treści tego przepisu; dotyczy więc wyłącznie spraw zainicjowanych wniesieniem odwołania od decyzji: 1) nakładającej obowiązek („zobowiązanie”) na ubezpieczonego; 2) określającej („ustalającej”) wymiar obowiązku („zobowiązania”) albo 3) obniżającej świadczenie wypłacane przez organ rentowy. *A contrario* w pozostałych sprawach sąd pierwszej instancji nie jest uprawniony do uchylenia zaskarżonej decyzji i przekazania sprawy organowi rentowemu do ponownego rozpoznania. Zasadniczą przesłanką, która decyduje o możliwości wydania na tej podstawie prawnej wyroku kasatoryjnego jest ustalenie przez sąd orzekający w danej sprawie, że w postępowaniu przed organem rentowym doszło do rażącego naruszenia przepisów procesowych regulujących sposób postępowania przed organem rentowym oraz – posiłkowo – regulacji zawartych w k.p.a. Rażące naruszenie przez organ rentowy przepisów

prawa materialnego (np. z powodu oczywiście wadliwej wykładni przepisu lub jego ewidentnie błędnego zastosowania) nie jest przesłanką umożliwiającą wydanie wyroku kasatoryjnego na podstawie art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c.

W ocenie Sądu Najwyższego warunkiem *sine qua non* oceny, czy doszło w myśl art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. do wydania decyzji z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed organem rentowym, jest wcześniejsze ustalenie, czy konkretna sprawa dotyczy zobowiązania ubezpieczonego, wymiaru tego zobowiązania lub obniżenia świadczenia. Wykładnia tego przepisu, mającego charakter wyjątku od reguły, powinna być ścisła, uwzględniająca przede wszystkim wykładnię językową. W tym aspekcie brak w analizowanym przepisie desygnatu „podlegania ubezpieczeniom społecznym” uniemożliwia uchylene przez sąd pierwszej instancji decyzji organu rentowego w tego rodzaju sprawach.

Stwierdzenie w decyzji, że pracownik „podlega obowiązkowo ubezpieczeniom” nie jest równoznaczne z „nałożeniem na ubezpieczonego zobowiązania”, czy tym bardziej z „ustaleniem wymiaru tego zobowiązania” - w rozumieniu art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. Wprowadzie termin „zobowiązanie” użyty w tym przepisie może nie wydawać się jednoznaczny, gdyż na przykład nie da się odkodować jego znaczenia w świetle definicji „spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych” z art. 476 § 1 pkt 2 k.p.c. (w przepisie tym posłużono się ogólną formułą „sprawa dotycząca ubezpieczeń społecznych”), a w ujęciu językowym słowo „zobowiązanie” koresponduje z rozumieniem nadanym temu pojęciu w prawie cywilnym, co nie prawidłowe, gdyż prawo ubezpieczeń społecznych ma korzenie w prawie publicznym, jednak – mając na względzie autonomiczny charakter prawa ubezpieczeń społecznych – „zobowiązanie” może także określać sytuację prawną stron stosunku ubezpieczeniowego. Pewne jest jednak, że termin „decyzja nakładająca na ubezpieczonego zobowiązanie” nie jest jednoznaczna z pojęciem „decyzja o podleganiu obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym”; czym innym jest bowiem „nałożyć zobowiązanie” – co sugeruje działanie konstytutywne, a czym innym „ustalić podleganie ubezpieczeniom społecznym” – co wiąże się z aspektem deklaratywnym (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2022 r., II UZ 31/22, niepublikowane). Zobowiązanie należy rozumieć na przykład jako zobowiązanie do zapłaty składek na ubezpieczenia społeczne

własne lub pracowników (osób współpracujących) lub zobowiązanie do zwrotu wadliwie wypłaconego świadczenia ubezpieczeniowego albo zobowiązanie do zapłaty należności składowych przez podmiot, który nie zgłosił w wymaganym terminie wniosku o upadłość lub likwidację spółki.

Wbrew sugestiom zażalenia nie można omawianego przepisu interpretować jako obejmującego również „zobowiązanie w zakresie podlegania ubezpieczeniom społecznym”, gdyż podleganie ubezpieczeniom społecznym przez pracownika ma charakter obligatoryjny i organ rentowy nie może zobowiązać pracownika ani jego pracodawcy do „podlegania ubezpieczeniom społecznym”.

Rekapitułując ten fragment uzasadnienia, decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych stwierdzająca podleganie obligatoryjnym ubezpieczeniom społecznym w charakterze pracownika u konkretnego płatnika składek nie jest objęta hipotezą i dyspozycją art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c.

Należy podzielić ocenę Sądu drugiej instancji, że ustalenie podlegania ubezpieczeniom społecznym przez E. P. nie mieści się w katalogu spraw wymienionych w art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. Na tej podstawie prawnej nie było możliwe uchylenie zaskarżonej decyzji ZUS i przekazanie sprawy temu organowi do ponownego rozpoznania.

Odnosnie do art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. trzeba zwrócić uwagę, że skoro przepis ten adresowany jest do Sądu pierwszej instancji, to Sąd odwoławczy wydając zaskarżone postanowienie nie mógł mu uchybić. Inaczej rzecz ujmując, Sąd Apelacyjny w Warszawie nie mógł naruszyć art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., gdyż nie był uprawniony do jego zastosowania. Sąd ten wydał zaskarżone orzeczenie na podstawie art. 386 § 4 k.p.c., który to przepis nie stał się podstawą zaskarżenia. Również w tych okolicznościach nie można było uwzględnić zażalenia.

Mimo wskazanych wad konstrukcyjnych zażalenia, Sąd Najwyższy dokonał oceny, czy w sprawie doszło do uchybienia art. 386 § 4 k.p.c. w związku z art. 394¹ § 1¹ k.p.c.

Art. 123 ustawy systemowej wskazuje, że w sprawach uregulowanych tą ustawą stosuje się przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego, chyba że ustawa stanowi inaczej. Z kolei art. 38a ust. 1 tej ustawy nakłada na organ rentowy obowiązek wydania decyzji, o której mowa w art. 83 ust. 1 pkt 1a ustawy

systemowej - ten z kolei przepis upoważnia organ rentowy do wydawania decyzji dotyczących „ustalania płatnika składek”.

W aspekcie wymienionego w zażaleniu art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. należy przypomnieć, że organ rentowy nie wydał decyzji dotyczącej „ustalania płatnika składek”, ale wskazując na art. 83 ust. 1 pkt 1 (a nie pkt 1a) ustawy systemowej stwierdził, że A. S. „podlega obowiązkowo ubezpieczeniom”.

Granice zastosowania art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. były już przedmiotem zainteresowania Sądu Najwyższego. W wyroku z dnia 19 maja 2022 r., I USKP 130/21, niepublikowanym, wskazano, że postępowanie sądowe w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych skupia się na wadach wynikających z naruszenia prawa materialnego, a kwestia wad decyzji administracyjnych spowodowanych naruszeniem przepisów postępowania administracyjnego pozostaje w zasadzie poza przedmiotem tego postępowania. Sąd ubezpieczeń społecznych, jako sąd powszechny, może i powinien dostrzegać jedynie takie wady formalne decyzji administracyjnej, które decyzję tę dyskwalifikują w stopniu odbierającym jej cechy aktu administracyjnego jako przedmiotu odwołania. Wprowadzenie do porządku prawnego art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. regułę tę modyfikuje. Odstępstwo od zasady jest jednak ograniczone podmiotowo i przedmiotowo. Przepis wskazuje bowiem w ujęciu przedmiotowym, że chodzi wyłącznie o „decyzję nakładającą na ubezpieczonego zobowiązanie, ustalającą wymiar tego zobowiązania lub obniżającą świadczenie”, a także, że w ujęciu podmiotowym odnosi się tylko do „ubezpieczonego”, który jest adresatem decyzji. Spostrzeżenie to stało się punktem wyjścia do dalszych rozważań.

Sąd Najwyższy zasygnalizował też, że art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. upoważnia sąd do uchylenia decyzji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania organowi rentowemu tylko w razie wydania decyzji „z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed organem rentowym”. Zestawienie treści przepisu z art. 477^{14a} k.p.c. nie pozostawia wątpliwości, że art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. zawiera upoważnienie tylko dla sądu pierwszej instancji.

Z dosłownego brzmienia art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. wynika, że jego treścią w ujęciu podmiotowym objęty jest „ubezpieczony” (w tym pojęciu nie mieszczą się wszystkie podmioty prawa ubezpieczeń społecznych), a w ujęciu przedmiotowym

dotyczy on „zobowiązania” (również jego wymiaru/wysokości) oraz „obniżenia świadczenia”. Jak na *spectrum* spraw należących do zakresu ubezpieczeń społecznych regulacja ta dotyczy niewielu spraw z tej kategorii.

W art. 477¹¹ § 1 k.p.c. ustawodawca określił strony postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych jako ubezpieczonego, inną osobę, której praw dotyczy zaskarżona decyzja, oraz zainteresowanego. Ubezpieczony to osoba ubiegająca się o świadczenie z ubezpieczeń społecznych lub z ubezpieczenia rodzinnego albo o emeryturę lub rentę, ustalenie istnienia bądź nieistnienia obowiązku ubezpieczenia, jego zakresu lub wymiaru składki z tego tytułu, świadczenia w sprawach należących do właściwości Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, odszkodowanie przysługujące w razie wypadku i choroby pozostającej w związku ze służbą wojskową albo służbą w Policji, Straży Granicznej, Straży Marszałkowskiej, Służbie Celno-Skarbowej, Państwowej Straży Pożarnej, Biurze Ochrony Rządu, Służbie Ochrony Państwa, Służbie Więziennej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służbie Kontrwywiadu Wojskowego, Służbie Wywiadu Wojskowego oraz Centralnym Biurze Antykorupcyjnym. Taką legalną definicję ubezpieczonego formułuje art. 476 § 5 pkt 2 k.p.c.). W świetle tej definicji za ubezpieczonego w znaczeniu procesowym należy uznać: 1) ubezpieczonego w ujęciu materialnoprawnym (tj. według art. 4 pkt 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), czyli osobę fizyczną podlegającą chociaż jednemu z ubezpieczeń społecznych, 2) rolnika/domownika podlegających ubezpieczeniu społecznemu rolników, 3) żołnierza/funkcjonariusza, którym przysługuje zaopatrzenie emerytalne i wypadkowe osób w stosunku służby, 4) osobę występującą o świadczenie należące do właściwości ZUS (np. rentę socjalną czy świadczenie przedemerytalne), 5) świadczeniobiorcę, tj. osobę określoną w pkt 1-4 oraz członków rodzin, o których mowa w pkt 6, realizujących prawo do świadczeń, 6) członków rodzin osób wymienionych w pkt 1-3 i 5 ubiegających się o świadczenia po śmierci ubezpieczonego, rolnika/domownika, żołnierza/funkcjonariusza lub świadczeniobiorcy.

Na mocy art. 476 § 5 pkt 2 lit. b k.p.c. ubezpieczonym jest także osoba ubiegająca się o ustalenie istnienia bądź nieistnienia obowiązku ubezpieczenia, jego zakresu lub wymiaru składki z tego tytułu, ale nie może nim być płatnik

niebędący ubezpieczonym (np. pracodawca). Zgodzić się bowiem należy z poglądem wyrażonym przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 maja 2022 r., I USKP 130/21 (niepublikowanym), że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, gdy organ rentowy wydaje decyzję z urzędu ustalającą podleganie ubezpieczeniom społecznym i obowiązek uiszczenia składek z tego tytułu, po stronie płatnika składek nie występuje relacja „ubiegania się o ustalenie istnienia bądź nieistnienia obowiązku ubezpieczenia”, która zgodnie z art. 476 § 5 pkt 2 lit. b k.p.c. definiuje „ubezpieczonego”. Znaczy to tyle, że płatnik składek będący adresatem wydanej z urzędu decyzji w przedmiocie ustalenia istnienia bądź nieistnienia obowiązku ubezpieczenia w postępowaniu przed sądem ubezpieczeń społecznych nie ma statusu „ubezpieczonego”. Ma on natomiast status „innej osoby, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja” wymienionej w art. 477¹¹ § 1 k.p.c. Podobnie jak ubezpieczony, osoba ta jest adresatem decyzji wydanej przez organ rentowy. Będzie nią więc osoba, w stosunku do której decyzja organu rentowego wywołuje bezpośrednie skutki prawne i która - w odróżnieniu od zainteresowanego - była już uczestnikiem postępowania przed organem rentowym, tj. została co najmniej wymieniona w treści (sentencji) decyzji organu rentowego. Osoba ta nie jest jednak inicjatorem postępowania przed organem, który wydaje względem niej decyzję, działając bez jej wniosku (z urzędu, w wyniku kontroli). Chodzi tu, między innymi, o decyzje wydawane w sprawach o ustalenie istnienia ubezpieczenia i obowiązku uiszczenia składek z tego tytułu (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 5 września 2017 r., II UK 360/16, LEX nr 2390723; z dnia 2 września 2020 r., I UK 238/19, LEX nr 3062755, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2016 r., II UZ 18/16, LEX nr 2111410 oraz M. Klimas, Postępowanie sądowe w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, LEX 2013).

Skoro płatnik składek nie ma w prawie procesowym statusu ubezpieczonego, to w sprawach o objęcie ubezpieczeniem społecznym i określenie wysokości podstawy wymiaru składek art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. nie znajduje zastosowania.

Rzadko się zdarza, aby organ rentowy nakładał na ubezpieczonego „zobowiązanie” (możliwe, że chodzi tu o zwrot nienależnego świadczenia), a jeszcze rzadziej, aby „ustalał wymiar tego zobowiązania”. Staje się to zrozumiałe, jeśli weźmie się pod uwagę, że ubezpieczony co do zasady występuje w roli

świadczeniobiorcy, a nie zobowiązanego. Także ostatnia z kategorii spraw dotycząca „obniżenia świadczenia” jest problematyczna. Nie dość, że sytuacja tego rodzaju występuje sporadycznie – wiąże się bowiem tylko z przypadkiem, w którym ubezpieczony dostał już świadczenie i wtórnie jest ono obniżane – to jeszcze, a może przede wszystkim, niejasne jest wyróżnienie w art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. kategorii „obniżenia świadczenia” i pozostawienie poza jego zakresem spraw dotyczących „przyznawania świadczeń” – czyli tych, które dominują statystycznie.

Dodać też trzeba, że w relacjach między płatnikiem a organem rentowym zapadają oczywiście - oparte na ustawowych obowiązkach płatnika składek - decyzje ustalające zobowiązanie, tj. obowiązek opłacenia składek oraz decyzje ustalające wymiar tego zobowiązania (wysokość składek), lecz wykluczenie podmiotowe płatnika składek (który nie należy do kodeksowej kategorii „ubezpieczonych”) z kręgu podmiotów objętych działaniem art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., powoduje, że w i tych relacjach nie będzie miał on zastosowania.

Należy też podnieść, że tylko wyjątkowo naruszenie przepisów o postępowaniu przed organem rentowym kwalifikuje do uchylenia decyzji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania organowi rentowemu. Odnosząc się do niniejszej sprawy, stwierdzić należy, że w art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. chodzi o „rażące naruszenie” przepisów o postępowaniu przed organem rentowym. Przy czym ocena ta powinna uwzględniać specyfikę postępowania sądowego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, w tym także mieć na uwadze art. 477¹¹ § 2 k.p.c. Przepis ten daje możliwość wprowadzenia dodatkowego podmiotu (którego interesu prawnego lub obowiązku dotyczy postępowanie) - jako strony na etapie postępowania sądowego - co sanuje ewentualną wadliwość postępowania administracyjnego. Na tym polega właśnie instytucja zainteresowanego w postępowaniu sądowym. Zatem, gdyby brak udziału podmiotu posiadającego wskazane wyżej przymioty w postępowaniu administracyjnym (naruszenie art. 28 k.p.a.) miałyby prowadzić do uchylenia decyzji jako wydanej z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed organem rentowym, to instytucja zainteresowanego w postępowaniu sądowym straciłaby sens.

Ogólnie zaś rzecz ujmując w tym wątku, „rażące naruszenie prawa”, które obligatoryjnie prowadzić ma do skasowania decyzji organu rentowego musi być

ocenianie z perspektywy hybrydowego postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. Na etapie sądowym skupia się ono na wadach wynikających z naruszenia prawa materialnego, a kwestia wad decyzji administracyjnych spowodowanych naruszeniem przepisów postępowania administracyjnego będzie miała istotne znaczenie wtedy, gdy wadliwości postępowania przed organem rentowym nie da się usunąć przez sądem ubezpieczeń społecznych. Nie można zatem przekładać dorobku orzeczniczego z zakresu postępowania administracyjnego na grunt postępowania z zakresu ubezpieczeń społecznych, gdyż w ten sposób zniesione zostałyby istotne różnice między tymi postępowaniami, co podważyłoby sens istnienia odrębnej drogi zaskarżania decyzji w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych.

Również w postanowieniu z dnia 11 października 2022 r., II UZ 22/22 (niepublikowanym) Sąd Najwyższy uznał, że płatnik składek będący adresatem wydanej z urzędu decyzji w przedmiocie ustalenia istnienia bądź nieistnienia obowiązku ubezpieczenia w postępowaniu przed sądem ubezpieczeń społecznych nie ma statusu „ubezpieczonego”. Prowadzi to do konkluzji, że skoro płatnik składek nie ma w prawie procesowym statusu ubezpieczonego, to w sprawach o objęcie ubezpieczeniem społecznym i określenie wysokości podstawy wymiaru składek art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. nie znajduje zastosowania. Nie jest to bowiem sprawa, w której wobec ubezpieczonego wydano decyzję nakładającą zobowiązanie, ustalającą wymiar tego zobowiązania lub obniżającą świadczenie.

Rację ma zatem Sąd Apelacyjny, że na skutek błędnej wykładni art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., Sąd Okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy, co uprawniało go do uchylenia jego orzeczenia w oparciu o art. 386 § 4 k.p.c.

Końcowo Sąd Najwyższy uznał za celowe wyjaśnienie przyczyny rozpoznania zażalenia w składzie trzech sędziów, a nie – jak zdawałoby się wynikać z zastosowanych wprost przepisów Kodeksu postępowania cywilnego obowiązujących od dnia 13 września 2023 r., po zmianach dokonanych ustawą z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz

niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz.1860) – w składzie jednoosobowym. W tym aspekcie zaaprobowano konstatacje przedstawione w uzasadnieniu postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2023 r., II Uz 47/ 23 (niepublikowane), w którym wskazano między innymi, że w myśl art. 394¹ k.p.c., w brzmieniu obowiązującym od dnia 7 listopada 2019 r., zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje wyłącznie na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające skargę kasacyjną oraz postanowienie sądu drugiej lub pierwszej instancji odrzucające skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (§ 1), a także w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania – tzw. zażalenie na wyrok kasatoryjny (§ 1¹). Zgodnie z art. 394¹ § 3 k.p.c. do postępowania przed Sądem Najwyższym toczącym się na skutek zażalenia stosuje się zaś odpowiednio między innymi art. 397 § 1 k.p.c., który w brzmieniu obowiązującym do dnia 12 września 2023 r. stanowił, że sąd rozpoznaje zażalenie na posiedzeniu niejawnym w składzie trzech sędziów. W dotychczasowym orzecnictwie regulacja ta nie była przedmiotem kontrowersji, w związku z czym nie budziło wątpliwości, że Sąd Najwyższy rozpoznawał przypisane mu w art. 394¹ k.p.c. zażalenia zawsze w składzie trzyosobowym, analogicznie jak pozostałe środki zaskarżenia mieszczące się w zakresie jego kognicji.

Jak to zostało już podniesione, z mocy art. 1 pkt 20 ustawy zmieniającej z dnia 7 lipca 2023 r. to samo odesłanie do odpowiedniego stosowania między innymi art. 397 § 1 k.p.c., poczynając od dnia 13 września 2023 r. powoduje jednak istotną zmianę. Przepis ten stanowi bowiem obecnie, że sąd rozpoznaje zażalenie na posiedzeniu niejawnym w składzie jednego sędziego. Co więcej, z mocy art. 32 ustawy zmieniającej w postępowaniach wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie art. 1 pkt 15-20, 22-32 i 34 oraz art. 15 i art. 20 (a więc również omawiany art. 1 pkt 20 zmieniający art. 397 § 1 k.p.c.) tej ustawy sąd rozpoznaje sprawę w składzie zgodnym z przepisami ustawy zmienianej w art. 1, art. 15 i art. 20 w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą. Jeżeli na podstawie przepisów dotychczasowych do rozpoznania sprawy wyznaczono skład trzech sędziów, dalsze jej prowadzenie przejmuje sędzia wyznaczony jako sprawozdawca. Czynności dokonane przez sąd w składzie zgodnym z przepisami

dotychczasowymi pozostają w mocy. Sąd rozpoznaje sprawę w składzie zgodnym z przepisami dotychczasowymi, jeżeli przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy doszło do zamknięcia rozprawy.

Wymaga przy tym podkreślenia, że art. 397 § 1 k.p.c., z uwagi na jego usytuowanie w systematyce Kodeksu postępowania cywilnego, co do zasady odnosi się do postępowania przed sądem powszechnym, przy czym dotyczy jedynie zażaleń rozpoznawanych w trybie instancyjnym, gdyż tzw. zażalenia poziome (wnoszone do innego składu sądu pierwszej bądź drugiej instancji) są rozpoznawane w składzie trzech sędziów (por. art. 394^{1a} § 1² k.p.c. oraz art. 394² § 1³ k.p.c.). Zastosowanie omawianego przepisu w postępowaniu zażaleniowym toczącym się przed Sądem Najwyższym na podstawie art. 394¹ § 3 k.p.c. następuje z kolei „odpowiednio”, co z całą pewnością oznacza, że nie „wprost”. Gdyby bowiem ustawodawca zakładał stosowanie art. 397 § 1 k.p.c. w postępowaniu zażaleniowym przez Sąd Najwyższym „wprost”, poprzestałby na sformułowaniu „stosuje się”.

Interpretując zwrot o „odpowiednim stosowaniu”, trzeba natomiast pamiętać, że jego potoczne, ale także słownikowe rozumienie zakłada, że nie jest ono tożsame ze słowem „dosłowne” bądź „identyczne”. W zwrocie „odpowiednie stosowanie” zawarta jest wręcz sugestia, że należy coś stosować w sposób przemyślany, racjonalny i adekwatny do konkretnych okoliczności. Taki sposób rozumienia jest zaś spójny z tym, jak doktryna i orzecznictwo interpretują sformułowanie „odpowiednie stosowanie” zawarte w aktach prawnych, przyjmując, że „odpowiednie stosowanie” oznacza, iż normy (przepisy) prawne, które są pierwotnie przewidziane dla danego rodzaju stanów faktycznych, mają być stosowane w stanach faktycznych innego rodzaju.

Uwzględniając taki sposób rozumienia użytego w art. 394¹ § 3 k.p.c. zwrotu „stosuje się odpowiednio”, Sąd Najwyższy stoi na stanowisku, że przewidziane w § 1¹ zażalenie na kasatoryjny wyrok sądu drugiej instancji nadal powinno być rozpoznawane w składzie trzech sędziów. Za takim stanowiskiem przemawia zaś przede wszystkim ranga orzeczenia będącego przedmiotem kontroli w postępowaniu zażaleniowym (wyrok) oraz ciężar gatunkowy problemów prawnych występujących w takich sprawach, mających niejednokrotnie kluczowe i zasadnicze

znaczenie dla przebiegu postępowania oraz rozstrzygnięcia. Choć bowiem w takim postępowaniu zażaleniowym Sąd Najwyższy winien ograniczyć się do oceny, czy prawidłowo zostały zastosowane art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c., a w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych także art. 477^{14a} k.p.c., to jednak ocena ta musi być przecież poprzedzona właściwą wykładnią choćby pojęcia nierozpoznania istoty sprawy i trafnością jej zastosowania w okolicznościach faktycznych konkretnego postępowania sądowego. Ponadto, na co jednoznacznie wskazuje praktyka orzekania w takich sprawach, niejednokrotnie wymagane jest w nich uprzednie rozstrzygnięcie poważnych problemów interpretacyjnych. Wypada równocześnie podkreślić w tym miejscu, że w składzie trzech sędziów są przecież rozpoznawane skargi kasacyjne wnoszone nie tylko od prawomocnych wyroków, ale także od postanowień wydanych przez sąd drugiej instancji w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie (por. art. 398¹ § 1 k.p.c.). Nie może również budzić wątpliwości, że kolegiałność składu orzekającego, będąca ugruntowaną zasadą w postępowaniach odwoławczych, zapewnia wyższy standard kontroli odwoławczej, pozwala bowiem na kształtowanie się decyzji w drodze dyskursu i ścierania stanowisk, umacnia bezstronność, niezależność i niezawisłość orzekania oraz zwiększa legitymację rozstrzygnięcia sądu w odbiorze społecznym, a tym samym jest pożądana z punktu widzenia właściwej ochrony praw stron i uczestników postępowania (por. m.in. uchwały Sądu Najwyższego: z dnia 1 lipca 2021 r., III CZP 36/20, OSNC 2021, nr 11, poz. 74 i z dnia 7 grudnia 2021 r., III CZP 87/20, Biul.SN 2021, nr 12, s. 8, a także uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego, zasady prawnej z dnia 26 kwietnia 2023 r., III PZP 6/22, OSNP 2023 nr 10, poz. 104).

W odróżnieniu od zażaleń na wyroki kasatoryjne druga kategoria wymieniona w art. 394¹ § 1 k.p.c., to jest zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające skargę kasacyjną oraz postanowienie sądu drugiej lub pierwszej instancji odrzucające skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, odnosi się do orzeczeń o charakterze *stricte* formalnym. Rozpoznając takie zażalenia, Sąd Najwyższy ogranicza się więc do zbadania, czy w postępowaniu przed sądem drugiej instancji doszło do prawidłowej oceny spełnienia przez wnoszącego skargę kasacyjną bądź skargę o stwierdzenie

niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia określonych ustawowo warunków wniesienia tych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Choć i tu może zdarzyć się potrzeba rozstrzygnięcia problemu wykładniczego, należy jednak uznać, że – skoro taka jest wola ustawodawcy – omawiane obecnie zażalenia mogą być rozpoznane w składzie jednoosobowym (na podstawie odpowiednio stosowanego art. 397 § 1 k.p.c.), zwłaszcza że taki sam skład obowiązywał dotychczas (i nadal obowiązuje) w postępowaniach, w których Sąd Najwyższy odrzucał skargę kasacyjną, która podlegała odrzuceniu przez sąd drugiej instancji (art. 398⁶ § 3 k.p.c. w związku z art. 398¹⁰ zdanie drugie k.p.c.), a także skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 398⁶ § 3 k.p.c. w związku z art. 398¹⁰ zdanie drugie k.p.c. i art. 424¹² k.p.c.).

Kierując się przedstawionymi motywami, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. oddalił zażalenie, nie orzekając o kosztach postępowania z uwagi na to, że postępowanie w sprawie nie zostało zakończone (art. 108 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.).

[SOP]

[ms]